

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES

Ensenyament de Dret (Pla 1992)

CURS 2003-2004

Filosofia del Dret

(15012027)

Quart curs
Primer quadrimestre

Assignatura Troncal
4.5 Crèdits (3 teòrics i 1.5 pràctics)

Professors:

- ✓ Dr. Mario Ruiz Sans
- ✓ Dra. Àngels Galiana Saura

UNIVERSITAT ROVIRA I VIRGILI
FACULTAT DE CIÈNCIES JURÍDIQUES
ENSENYAMENT DE DRET (Pla 2002)
Curs 2003/2004

FILOSOFIA DEL DRET

Assignatura troncal de quart curs. Primer quadrimestre. Plans 1992 i 2002

4,5 crèdits. Crèdits teòrics: 3; crèdits pràctics: 1,5

Professors de l'àrea de Filosofia del Dret:

Dr. Mario Ruiz Sanz

Dra. Angels Galiana Saura

OBJECTIUS: Contribuir a la reflexió crítica sobre el Dret com a fenomen racional i ideològic integrat en la societat i la cultura; així com dotar a l'alumne de tècniques bàsiques pel desenvolupament de tasques jurídiques professionals, sobre tot en els aspectes metodològics i formatius relacionats amb qüestions de legalitat i legitimitat democràtica.

PROGRAMA DE L'ASSIGNATURA:

INTRODUCCIÓ

TEMA I. RECAPITULACIÓ SOBRE EL CONCEPTE DE DRET

- I.1. Estructura, funció i fonamentació del Dret.
- I.2. Normes, drets i injustícies.
- I.3. Legalitat i legitimitat. Legitimació i deslegitimació.
- I.4 Validesa, eficàcia i justificació del Dret.
- I.5. Formalisme, sociologisme, jusnaturalisme.

PRIMERA PART. TRANSFORMACIONS EN EL DRET DES DE L'ORDENAMENT JURÍDIC

TEMA II. PRESSUPÒSITS I CONDICIONS HEGEMONIQUES DE LA DOGMÀTICA JURÍDICA

II.1. Causes de l'aparició i origen del positivisme jurídic. La reacció front al jusnaturalisme racionalista.

II.2. Trets bàsics i característiques del formalisme jurídic. El model del legislador racional, la noció de sistema jurídic i els seus criteris ideals: unitat, plenitud i coherència del Dret.

TEMA III. MODIFICACIONS ACTUALS EN LA CONCEPCIÓ NORMATIVISTA DEL DRET

III.1. Del imperativisme a la “textura oberta” de les normes jurídiques. El problema del marge de discrecionalitat judicial.

III.2. De l’estructura coercitiva a la regulació de la sanció i els mecanismes alternatius. Sancions negatives i positives.

III.3. La distinció entre principis i regles. Diversos sentits de l’expressió “principi jurídic”.

TEMA IV. SOCIETAT, ESTAT I DRET

IV.1. Dret estatal i pluralisme jurídic.

IV.2. Funcionalitat-legitimitat en la relació poder social i poder polític-jurídic.

IV.3. L’Estat de Dret: formació i caràcters.

IV.4. Drets humans i Estat democràtic de Dret.

TEMA V. EL DRET COM A PROCÈS RACIONAL

V.1. Constitució, legislació i drets. La relevància dels valors i principis jurídics a l’Estat constitucional. Conflictes jurídics i drets fonamentals: dels drets del ciutadà als drets de la persona

V.2. El caràcter heterònom del Dret. La motivació de les decisions jurídiques. Garantisme, independència i funcions del poder judicial.

V.3. Professors, legisladors, jutges... qui són els “senyors” del Dret?.

SEGONA PART. ALGUNS ASPECTES I PROBLEMES EN LA JUSTIFICACIÓ DEL DRET: LA LEGITIMITAT JURÍDICA, ENTRE RACIONALITAT I IDEOLOGIA.

TEMA VI. EL PROBLEMA DE L’OBEDIÈNCIA AL DRET

VI.1. Discussió sobre l’existència d’un deure d’obeir les normes jurídiques. Els arguments de les posicions doctrinals al respecte. Reflexions sobre la desobediència i la democràcia.

VI.2. La desobediència civil. Anàlisi conceptual i classes. Possible justificació moral, política i jurídica.

VI.3. L'objecció de consciència. Aproximació conceptual. Estatut jurídic constitucional. Sobre la existència d'un dret general a l'objecció de consciència.

TEMA VII. IGUALTAT I DIFERÈNCIA

VII.1. Plantejament general. La igualtat com a valor jurídic. Dimensions formal i material de la igualtat.

VII.2. Discriminació positiva o inversa. Concepte i característiques. Possible justificació teòrica. Tractament jurídic constitucional i jurisprudencial.

TEMA VIII. SOBRE EL PRINCIPÍ DE SOLIDARITAT

VIII.1. La solidaritat com a principi polític i jurídic.

VIII.2. La solidaritat en la Constitució espanyola de 1978.

VIII.3. Drets i deures de solidaritat.

TEMA IX. LA TOLERÀNCIA Y ELS SEUS LIMITS

IX.1. Concepte i tipus de tolerància.

IX.2. La qüestió de la tolerància: del plantejament liberal al reconeixement jurídic de la diferència.

IX.3. El problema de la tolerància amb els intolerants.

TEMA X. DRETS HUMANS I PLURALISME CULTURAL

X.1. L'extensió de la ciutadania: interculturalitat i universalitat dels drets humans. Conflictes internacionals i globalització.

X.2. Els límits externs: la sobrerania estatal qüestionada.

X.3. Els límits interns: fronteres interiors de la democràcia. El problema dels drets de les minories.

BIBLIOGRAFIA GENERAL (indicativa)

PRIMERA PART

ALEXY, R., *Teoría de los derechos fundamentales*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1993.

ATIENZA, M.; RUIZ MANERO, J., *Las piezas del Derecho. Teoría de los enunciados jurídicos*, Barcelona, ed. Ariel, 1996.

BOBBIO, N., *El positivismo jurídico*, Madrid, ed. Debate, 1993.

CALVO, M., *Los fundamentos del método jurídico: una revisión crítica*, Madrid, ed. Tecnos, 1994.

CALSAMIGLIA, A., *Introducción a la ciencia jurídica*, Barcelona, ed. Ariel, 1986.

DIAZ, E., *Sociología y Filosofía del Derecho*, Madrid, ed. Taurus, 1980 (2ª ed).

DIAZ, E., *De la maldad estatal y la soberanía popular*, Madrid, ed. Debate, 1984.

DIAZ, E., *Curso de Filosofía del Derecho*, Madrid, ed. Marcial Pons, 1998.

FERNANDEZ, E., *Filosofía, Política y Derecho*, Madrid, ed. Marcial Pons, 1995.

FERNANDEZ, E., *Entre la razón de Estado y el Estado de Derecho: la racionalidad política*, Madrid, Dykinson, 1997.

FERRAJOLI, L., *Derecho y razón*, Madrid, ed. Trotta, 1994.

FERRAJOLI, L., *Derechos y garantías. La ley del más débil*, Madrid, Trotta, 1999.

FERRAJOLI, L. (en debate con VV.AA.), *Los fundamentos de los derechos fundamentales*, Madrid, Trotta, 2001.

FIORAVANTI, M., *Los derechos fundamentales. Apuntes de historia de las constituciones*, Madrid, Trotta, 1996.

GUASTINI, R., *Distinguiendo. Estudios de teoría y metateoría del Derecho*, Barcelona, Trotta, 1999.

HABERMAS, J., *Facticidad y validez*, Madrid, Trotta, 1998.

HOERSTER, N., *En defensa del positivismo jurídico*, Barcelona, Gedisa, 1999.

MARMOR, A., *Interpretación y teoría del Derecho*, Barcelona, Gedisa, 2001

MORESO, J.J., *La indeterminación del Derecho y la interpretación de la Constitución*, Madrid, Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1997.

NINO, C.S., *Introducción al análisis del Derecho*, Barcelona, Ariel, 1983.

PALOMBELLA, G., *Filosofía del Derecho. Moderna y contemporánea*, Madrid, Tecnos, 1999.

PECES-BARBA, G., *Introducción a la Filosofía del Derecho*, Madrid, ed. Debate, 1983.

PECES-BARBA, G., *Curso de derechos fundamentales. Teoría general*, Univ. Carlos III de Madrid-BOE, 1999.

PEREZ LUÑO, A. E., *Derechos humanos, Estado de Derecho y Constitución*, Madrid, ed. Tecnos, 1981.

PRIETO, L., *Ideología e interpretación jurídica*, Madrid, ed. Tecnos, 1987.

PRIETO, L., *Sobre principios y normas. Problemas del razonamiento jurídico*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1992.

PRIETO, L., *Constitucionalismo y positivismo*, México D.F., Fontamara, 1997.

RAZ, J., *Razón práctica y normas*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1990.

VV.AA., *El derecho y la justicia* (E. Garzón, F. Laporta. eds.). Madrid, ed. Trotta, 1996.

ZAGREBELSKY, G., *El derecho dúctil. Ley, derechos, justicia*, Madrid, ed. Trotta, 1995.

SEGONA PART

BOBBIO, N., *El tiempo de los derechos*, Madrid, ed. Sistema, 1993.

DE LUCAS, J., *El desafío de las fronteras. Derechos humanos y xenofobia frente a una sociedad plural*, Madrid, ed. Temas de Hoy, 1994.

DE LUCAS, J., *Puertas que se cierran. Europa como fortaleza*, Barcelona, ed. Icaria, 1996.

DE LUCAS, J., *Globalització i identitats. Claus polítiques i jurídiques*, Barcelona, CETC, 2003.

DWORKIN, R., *Los derechos en serio*, Barcelona, ed. Ariel, 1984.

DWORKIN, R., *El dominio de la vida*, Barcelona, Ariel, 1994.

GARZON VALDES, E., *Derecho, Ética y Política*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1994.

GARZON VALDES, E., *Filosofía, política, derecho. Escritos seleccionados* (ed. a cargo de J. de Lucas), Col.lecció Honoris Causa, Universitat de València, 2001.

LYONS, D., *Aspectos morales de la teoría jurídica*, Barcelona, Gedisa, 1999.

NINO, C.S., *Derecho, moral y política*, Barcelona, ed. Ariel, 1994.

NINO, C.S., *La constitución de la democracia deliberativa*, Barcelona, Gedisa, 2000.

PECES-BARBA, G., *Los valores superiores*, Madrid, ed. Tecnos, 1984.

PECES-BARBA, G., *Derecho y derechos fundamentales*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1993.

SANDEL, M., *El liberalismo y los límites de la justicia*, Barcelona, Gedisa, 2000.

SINGER, P., *Democracia y desobediencia*, Barcelona, ed. Ariel, 1985.

VV.AA., *Derechos humanos* (J. Ballesteros, ed.), Madrid, ed. Tecnos, 1992.

VV.AA., *Derechos humanos. Textos y casos prácticos* (M.J. Añón y otros), Valencia, ed. Tirant lo blanch, 1996.

SISTEMA D' AVALUACIÓ

Examen final, que consistirà en una prova global i combinada de qüestions tipus test i de preguntes amb respostes curtes, provinents tant de classes teòriques com de classes pràctiques.

Es valorarà la col·laboració dels alumnes en la preparació, exposició i intervenció dins de les classes pràctiques.